

VOGELS VAN AMSTERDAM

publicatie van 1936 door het
CENTRAAL BUREAU VOOR VOGELWAARNEMING

Onlangs vond ik in een oude bibliotheek een gedrukte inventarisatie uit de dertiger jaren van vogels rondom Amsterdam van 25 pagina's, verspreid door het Bestuur van de Afdeling Amsterdam der Nederlandse Natuurhistorische Vereniging. Het ging hier ongetwijfeld om de eerste publicatie over het vogelleven rond Amsterdam en de opsomming van vogelsoorten is het resultaat van drie jaar waarneming door de leden van het Centraal Bureau voor Vogelwaarneming, opgericht op 1 mei 1933.

In het voorwoord staat te lezen, dat tot 1933 omtrent het voorkomen van planten en dieren op het grondgebied der stad weinig systematisch studie was gemaakt. Uit mededelingen van leden en uit de hoofdstedelijke pers was langzamerhand wel komen vast te staan, dat in Amsterdam meer vogels voorkomen dan meeuwen, mussen en spreeuwen, maar volledig was dit nooit nagegaan. Na een Bestuursvergadering in het voorjaar van 1933 werd een oproep geplaatst in de pers en in de organen van eigen en aanverwante verenigingen, hetgeen een voldoende aantal waarnemers opleverde, die geregeld belangeloos hun waarnemingen wilden inzenden. De oprichting van het Centraal Bureau voor Vogelwaarneming was hiermee een feit en het verzamelde materiaal werd gerangschikt volgens de lijst van Van Oordt en Verwey, "welk omvangrijk en vaak moeilijk werk door den Secretaris met groot nauwgezetheid werd volbracht". Drie jaren van waarnemingen werden dus in "Vogels van Amsterdam" gepubliceerd en de brochure werd verlucht met enkele landschapsfoto's uit de omgeving en enkele nestfoto's van vogels.

Verplaatsen wij ons even naar de dertiger jaren, naar een stad zonder verkeerslichten, de fiets domineerde op straat, auto's waren nog vrij gering in aantal, dus geen parkeerproblemen. Geen flatgebouwen, geen tuinsteden, een piepkleine Luchthaven Schiphol, een grote groene ruimte rond de hoofdstad, doorsneden door smalle wegen. De tuinders brachten hun groente meestal per boot naar de veiling, tienduizenden namen op zondag de fiets en verpoosden zich in de groene ruimte rond de stad of verder weg, in Zandvoort of Wijk aan Zee. Op zaterdag werd nog gewerkt, de winkels waren tot zes uur open en het was crisistijd. De werkloosheid steeg, armoede was vaak troef, sociale voorzieningen waren minimaal en de fiets was voor de gemiddelde Amsterdammer het maximaal bereikbare vervoermiddel. Nederland had in de dertiger jaren 8 miljoen inwoners, dus 6 miljoen minder dan in 1980, de welvaartstaat met haar wegwerpgewoontes was nog toekomstmuziek. Vervuiling, waterverontreiniging, chemische industrie, recreatieproblemen waren destijds onbekende begrippen, op warme zomerdagen werd probleemloos gezwommen in waterwegen rond de hoofdstad. Kikkers kwaakten overal, kunstmest werd spaarzaam gebruikt, boeren kenden nog geen intensieve bedrijfsexploitatie of chemische bestrijdingsmiddelen, weidevogels waren talrijk. In de grote groene ruimte rond Amsterdam was de stilte vaak hoorbaar. De tractor gromde toen nog niet, want het paard deed het boerenwerk.

Om hoeveel waarnemers ging het eigenlijk? Er worden circa 20 namen genoemd in deze bescheiden inventarisatie, die een groot landelijk gebied bestreek, van Amstelveen en Ouderkerk tot Oostzaan en Landsmeer en van IJsselmeer tot Halfweg en Sloten. Geen auto's beschikbaar - gerieflijke observatieposten en schuilhutten, maar de fiets was het aangewezen vervoermiddel, zodat de actieradius van de waarnemers beperkt was en bovendien afhankelijk van weersomstandigheden en beschikbare vrije tijd. Hun gegevens konden natuurlijk bij lange na niet volledig zijn en de notities van destijds zouden met modernere hulpmiddelen en dus grotere beweeglijkheid een vollediger beeld hebben opgeleverd.

In de dertiger jaren méér vogels en minder mensen, méér ruimte en rust voor onze avifauna. Onze kennis van het vogelleven was in die tijd slechts een fractie van de huidige feitenlawine, bijeengebracht door wetenschappers en amateurs. Vogelbescherming was in 1936 nog een zaak van enkele duizenden zonderlingen, natuurliefhebbers uit de "betere standen", intellectuelen, die

met enig wantrouwen werden bekeken. De oude Vogelwet van 1936 was immers juist van kracht geworden, die de zaken voorbeeldig regelde en waarom zouden wij ons dan druk maken over de vogelstand, terwijl grote delen van de bevolking de grootste moeite hadden maandelijks van een bescheiden inkomen rond te komen? Fotografen waren dun gezaaid, foto-apparatuur was voor de massa onbetaalbaar; er zullen in die crisisjaren hoogstens enkele tientallen vogelfotografen zijn geweest, die in een beperkt gebied hun hobby uitleefden, met primitieve middelen en zonder veel vogelkennis. In die dagen ontmoette ik enkele malen Jan P. Strijbos, hij opereerde met zware camera's, meestal in de duinstreek en hij camoufleerde zich tussen oude vismanden en verdorde duindoorns. Afstandelijk schoot hij plaatjes van nesten van wulpen en grielen, alles in zwart-wit of sepia en op goed geluk. Technieken ontbraken, de telelens is een instrument van veel later en men concentreerde zich meestal op die plaatsen, waaraan de vogels gebonden waren, dus een drinkvijver of een nest. Vandaar dat nestfoto's vogelpublicaties overwegend illustreerden.

Nu terug naar een aantal details in de brochure "Vogels van Amsterdam 1936", waarin uitgestrekte weidegebieden worden vermeld, "een prachtig broedgebied voor weidevogels". Bijvoorbeeld de buitendijkse IJdoornpolder, een natuurmonument, waar visdiefjes broeden. De baggerterreinen - opgespoten terreinen - in Noord en West zijn geliefde doelen voor vogeltochten en de Grote IJpolder heeft een kenmerkende vogel, die daar buitengewoon talrijk is: de Gele Kwikstaart. Amsterdam Zuid bestaat voornamelijk uit weiland, maar de Zuidelijke Wandelweg is een geliefde broedplaats van zangers en zelfs de Stadionkade "in wording" levert interessante waarnemingen. Vijf begraafplaatsen en zeven stadsparken worden met name genoemd met hun vele kleine zangertjes. In die drie waarnemingsjaren (mei 1933 - mei 1936) werden 170 vogelsoorten geregistreerd door de 20 waarnemers en hun potloodkrabbels waren de basis voor de spaarzame vogelgegevens, die in afzonderlijke rubrieken werden vermeld. Het moeten nogal inspannende tochten zijn geweest, te voet of per fiets, in schaarse vrije uren, rondom onze stad, maar daarbij niet gehinderd door verkeerslawaaï, watersport, bromfietsen en andere verstoringen waarmee wij nu hebben moeten leren leven.

In deze eerste aanzet tot inventarisatie van de vogels rond Amsterdam wordt geen aandacht besteed aan de Knobbelzwaan of de Turkse Tortel. De zwanen werden kennelijk als tamme vogels beschouwd, dus geen wilde vogels en de grote verwildering zou eerst later beginnen. De Turkse Tortel moest zijn opmars naar het Westen nog beginnen, eerst in de jaren na 1950. Er werden enkele Zilverplevieren gezien rond de stad, maar deze vogels heetten destijds "Goudkievit". Hieronder een selectie uit de summere gegevens per vogel, waarbij de "oude spelling" met gevoelens van respect voor deze fietsende voorlopers van de Vogelwerkgroep Amsterdam werd gehandhaafd.

Fuut - Algemeen rondom de stad, waar slechts geschikt water is, ook broedend. In den winter soms zeer veel, waarschijnlijk meest trek. Vrij grote broedplaats aan het Kinselmeer, welke door de toenemende watersport bedreigd wordt.

Dodaars - Vrij algemeen op geschikte plaatsen, valt niet op, doch is broedvogel. In 1935 en 1936 aan den rand en zelfs midden in de stad broedend (Stadionkade en Oosterpark).

Blauwe Reiger - Waargenomen rondom de geheele stad en in het Vondelpark. Broedkolonies in 1936 op Frankendael, ruim 130 nesten, te Sloten en op de oude Oosterbegraafplaats; hier waren in 1936 circa 38 nesten. De kolonie op Frankendael heeft zich den laatsten tijd zeer uitgebreid. In 1923 waren er 'n dertigtal nesten. Soms verschijnen enkele ex. reeds begin Januari op de broedplaats, wellicht standvogels.

Ooievaar - Een waarneming, nl. 4 ex. zwevend in de lucht bij Schiphol, op 6 Mei 1934. Vroeger broedvogel op Frankendael.

Wintertaling - Vooral in het winterhalfjaar geregeld in vrij groot aantal aanwezig op de slijkachtige gronden ten N. en N.W. der stad. Vaak wel 1.000 bijeen op den "Rothoek", aan de overzijde van het IJ.

Slobeend - In het najaar, in den winter en in het voorjaar soms in geweldige aantallen. "Rothoek" 23 Febr. 1935 ongeveer 500 ex.!

Kuifgond - Zoowel aan noord- als aan zuidzijde der stad waargenomen, uitsluitend trek. Een zomerwaarneming aan de Stadionkade op 13 Juni 1933. Zou in den zomer van 1927 in IJdoorn gebroed hebben.

Nonnetje - In de wintermaanden in klein aantal aanwezig, bv. 17 Februari 1935 ongeveer 20 ex., 3 Maart 1935 ongeveer 30. Ook op het IJsselmeer.

Bruine Kiekendief - Regelmatig doortrekkend. Blijft tijden op terreinen als het Oostzanergat hangen, is broedend geconstateerd in het Barnegat tussen Durgerdam en Uitdam. Buiten het Kampereiland is dit de eenige broedplaats aan het IJsselmeer.

Wespendief - Eenmaal waargenomen op de Nieuwe Oosterbegraafplaats op 18 September 1927, bezig met het openhakken van een wespennest. Van 10 tot 16 uur gezien.

Slechtvalk - Zoowel op voor- en najaarstrek als in den winter op verschillende plaatsen waargenomen, ook midden in de stad. Stooten op spreuwen en duiven.

Boomvalk - Broedde in 1934, 1935 en 1936 op de Nieuwe Oosterbegraafplaats.

Kwartel - Werde vroeger geregeld waargenomen - in 1930 nog met zekerheid - in den Rietwijkeroorderpolder.

Waterhoen - Algemeen, ook in stadsparken. Broedvogel. Einde Maart 1935 werden in het Vondelpark ongeveer 80 paar waargenomen! Was ongeveer 20 jaar geleden nog zeer schuw, heeft zich thans geheel aan de groote stad aangepast.

Meerkoet - Aan de Stadionkade broedden in 1933, 1934 en 1935 ongeveer 15 paren. In 1936 nog maar enkele paren, door werkzaamheden aan de kade.

Kluut - Komt ieder najaar in enkele ex. op de baggerterreinen in het N. en N.W. der stad, bv. van 31 Aug. tot 3 Nov. 1934 aanwezig op den "Rothoek". In den Amsterdampolder één waarneming uit December (7 Dec. 1935). Nog 2 waarnemingen van Zeeburg, 2 Mei 1915, 1 ex., en 19 December 1915, 5 ex. in Z.W. richting vliegend.

Kemphaan - Komt, behalve in de Watergraafsmeer en Zuid, rond de geheele stad voor. Ook op de weilanden ten N. van de Koenenkade. In IJdoorn en Waterland vrij veel kampplaatsen! Op de baggerterreinen in voor- en najaar in groot aantal.

Tureluur - Vrijwel rondom de geheele stad broedvogel. Echter zoowel in voor- als najaar vele trekwaarnemingen, soms in vrij groot aantal.

Rosse Grutto - Zeldzame verschijning op de baggerterreinen.

Houtsnip - Op de Nieuwe Oosterbegraafplaats waargenomen op 18 November 1934, ook in het IJbosch waargenomen.

Zilvermeeuw - Regelmatig aanwezig - ook in den zomer in enkele ex.. 's Winters veel talrijker. Broedvogel in Artis (wilde vogels). Slaapplaatsen op de baggerterreinen, vangt in het Oosterpark eendenkuikens en rooft eieren uit de korven.

Kapmeeuw - 's Winters even algemeen en brutaal als de musschen. Broedvogel in IJdoorn, in 1936 1.000 à 1.500 paar, een der grootste kolonies aan het IJsselmeer. Van geringde exemplaren zijn tot dusver geen terugmeldingen verschenen, waarschijnlijk blijven weinig broedvogels overwinteren.

Vischdioffe - Rondom de stad en soms in het Vondelpark, alleen zomervogel. Broedvogel in IJdoorn, grote kolonie. In den Amsterdammerpolder in 1935 een paar op een pier in de haven en in 1936 enkele paren in den Gr. IJpolder. In 1914 werden in den IJdoorn ongeveer 50 nesten gevonden, er heeft dan wel een belangrijke uitbreiding plaats gehad.

Kerkuil - De ex. te Ransdorp zijn vermoedelijk verdreven. Volgens Piet is regelmatig 1 ex. aanwezig op de Nieuwe Oosterbegraafplaats. In 1934 werd nog een ex. gedood in den Gr. IJpolder, waarschijnlijk herbergt Amsterdam wel meer ex.. Is Broedvogel.

Ransuil - In den winter van 1934-1935 overwinterden in het Vondelpark 14 ex. bij elkaar. Broedgevallen zijn niet bekend.

Steenuil - Broedgevallen aan den Zuidelijke Wandelweg, Nieuwe Oosterbegraafplaats en Gr. IJpolder. Op de laatste twee plaatsen regelmatig.

Groote Bonte Specht - Broedgevallen in het Vondelpark 1933, op Frankendael en Nieuwe Oosterbegraafplaats.

Kleine Karekiet - Broedt op alle geschikte plaatsen rondom de stad, zelfs eenige paren vlak naast het Stadion.

Gele Kwikstaart - Uitgezonderd de maanden Jan., Febr., Maart en December, het gehele jaar waar te nemen. Nooit in groot aantal bij elkaar gezien. Broedvogel op het Oostzanergat en zelfs zeer talrijk in de Gr. IJpolder.

Groote Gele Kwikstaart - Overwintenaar bij de grachten van de Nieuwe Oosterbegraafplaats en de Kruislaan, in enkele exemplaren eveneens aan de Haringvlietstraat en den Zuidelijken Wandelweg.

Boomkruiper - Wordt sporadisch, doch vrijwel overal waar veel boomen zijn, aangetroffen, ook in de stad. In het Vondelpark het gehele jaar aanwezig en waarschijnlijk broedvogel.

Roek - Broedt in kleine kolonies in het Vondelpark, aan den Middenweg en op Frankendael. Vroeger een flinke kolonie op de Oude Oosterbegraafplaats.

Wielowaal - Slechts geregeld waargenomen op de Nieuwe Oosterbegraafplaats, alwaar de soort ook broedvogel is.

Sneeuwgorst - Is regelmatig wintergast, soms in groot aantal, op alle industrieterreinen en langs den IJsselmeerdijk bij Durgerdam en Zeeburg.

H. Kamp
Burg. Hogguerstraat 271
Amsterdam - Slotermeer